

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie „Stosunki UE-Serbia: rola społeczeństwa obywatelskiego”

(2008/C 224/29)

Pismem z dnia 18 lipca 2007 r., komisarz Margot Wallström i komisarz Olli Rehn zwrócili się do Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego o opracowanie opinii rozpoznawczej w sprawie:

„Stosunki UE-Serbia: rola społeczeństwa obywatelskiego”.

Sekcja Stosunków Zewnętrznych, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 5 maja 2008 r. Sprawozdawcą był Seppo KALLIO.

Na 445. sesji plenarnej w dniach 28-29 maja 2008 r. (posiedzenie z 29 maja) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 74 do 9 — 10 osób wstrzymało się od głosu — przyjął następującą opinię:

1. Wnioski przedstawione w opinii

1.1 Zalecenia dla instytucji i organów Unii Europejskiej (UE)

- Wspieranie rządu serbskiego w pracach nad strategią rozwoju społeczeństwa obywatelskiego ⁽¹⁾.
- Zwiększenie wsparcia, także finansowego, dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Serbii w celu utrzymania ich niezależności od rządu oraz zagwarantowania trwałości projektów przez nie realizowanych.
- Stworzenie właściwszych i skuteczniejszych programów pomocy finansowej w celu skrócenia długotrwałych procedur rozpatrywania wniosków i podejmowania decyzji. Dotyczy to także nowych instrumentów ustanowionych przez Komisję Europejską (KE) na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i dialogu. Szeroki krąg zainteresowanych organizacji powinien mieć dostęp do wsparcia dostosowanego do ich potrzeb.
- Rozróżnienie pomiędzy organizacjami pozarządowymi i partnerami społecznymi w kontekście tworzenia i przyjęcia strategii wsparcia.
- Wspieranie programów dotyczących budowania zdolności partnerów społecznych z myślą o umocnieniu ich zdolności prowadzenia skutecznego dialogu społecznego.
- Systematyczne wspieranie takich projektów prowadzonych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, koncentrujących się na promowaniu idei integracji europejskiej w całym społeczeństwie. W systematycznej debacie na temat kwestii dotyczących integracji europejskiej powinny uczestniczyć wszystkie grupy społeczne, w tym społeczeństwo obywatelskie. W tym kontekście należy rozważyć wsparcie dla szerszego zakresu działań w ramach Krajowego Konwentu w sprawie Unii Europejskiej w Serbii, który obejmuje przedstawicieli zarówno organizacji rządowych jak i organizacji społeczeństwa obywatelskiego.
- Wspieranie projektów mających na celu transfer wiedzy specjalistycznej i doświadczenia z państw członkowskich UE

do Serbii. Prawdziwą wartość dodaną mógłby stanowić wkład „nowych” państw członkowskich z Europy Środkowej i Wschodniej. Instytucje europejskie powinny bardziej docenić znaczenie projektów współpracy bliźniaczej i je wspierać. Ustanowione niedawno instrumenty służące promowaniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i dialogu mogą stanowić wsparcie dla tego typu działalności.

- Umożliwianie przedstawicielom organizacji społeczeństwa obywatelskiego z Serbii przyjazdów do instytucji UE i bezpłatnego udziału w konferencjach i wydarzeniach organizowanych przez UE.
- Wzmocnienie wsparcia dla regionalnych sieci organizacji społeczeństwa obywatelskiego na Bałkanach Zachodnich i opracowanie programów regionalnych. Szczególną uwagę należy zwrócić na intensyfikację dialogu między serbskimi a kosowskimi ⁽²⁾ organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w celu wypełnienia luki komunikacyjnej między władzami serbskimi i kosowskimi ⁽²⁾.
- Utrzymywanie systematycznego dialogu z pozostałymi podmiotami udzielającymi wsparcia finansowego, tak aby organizacjom społeczeństwa obywatelskiego Serbii i Bałkanów Zachodnich jako całości zapewnić właściwie ukierunkowane, skuteczne, rzeczywiste wsparcie w odpowiednim czasie.
- Lepsze uwidocznienie działań przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Serbii przedstawicielom organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz obywatelom Serbii.
- Nawiązanie systematycznego i zorganizowanego dialogu między przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego a przedstawicielstwem Komisji Europejskiej (KE) w Serbii w celu uzyskiwania bezpośrednich informacji na temat sytuacji serbskiego społeczeństwa obywatelskiego;
- Organizowanie regularnych spotkań z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego, aby umożliwić bardziej elastyczną reakcję na ich oczekiwania i potrzeby.

⁽¹⁾ Zgodnie z definicją Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego termin „społeczeństwo obywatelskie” obejmuje organizacje pracodawców, organizacje pracowników, a także inne organizacje pozarządowe i grupy interesów.

⁽²⁾ Kosowo w rozumieniu UNSCR 1244

1.2 Zalecenia dla Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES-u)

- Stworzenie wspólnego komitetu konsultacyjnego EKES-u i serbskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego w celu promowania i wspierania dialogu obywatelskiego w Serbii. Przy braku właściwych podstaw prawnych — Układu o Stabilizacji i Stowarzyszeniu (USS) — EKES mógłby ustanowić tymczasowy wspólny komitet konsultacyjny do realizacji tych celów do chwili podpisania i ratyfikowania Układu o Stabilizacji i Stowarzyszeniu.
- Czynny udział w nowym programie bezpośredniego dialogu, którym kieruje Dyrekcja Generalna ds. Rozszerzenia KE: EKES mógłby przygotować i zorganizować wizyty studyjne w UE (zwłaszcza w Brukseli) przedstawicieli serbskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego.
- Umożliwianie przedstawicielom serbskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego wizyt w EKES-ie i zapoznanie się z jego działalnością.

1.3 Zalecenia dla władz Serbii

- Jak najszybsze przyjęcie ustawy o stowarzyszeniach społeczeństwa obywatelskiego oraz związanych z nią przepisów prawnych, zwłaszcza w zakresie prawa podatkowego.
- Opracowanie strategii na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego: stworzyłyby to podstawę istnienia prawdziwego społeczeństwa obywatelskiego jako koniecznego elementu dojrzałego społeczeństwa demokratycznego. Strategia ta powinna zostać opracowana w ścisłej współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.
- Prowadzenie systematycznego dialogu z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego na temat kwestii dotyczących tych organizacji. Podejście rządu do społeczeństwa obywatelskiego powinno być obejmować szersze jego kręgi.
- Wprowadzenie różnych zachęt, także finansowych, dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w celu wspierania ich rozwoju i trwałości ich działań. Należy opracować przejrzysty system dotacji, który będzie umożliwiał organizacjom społeczeństwa obywatelskiego ubieganie się o dotacje z budżetu państwa.
- Wspieranie utrzymywania regularnego trójstronnego dialogu społecznego oraz zapewnienie właściwego funkcjonowania serbskiej rady społeczno-gospodarczej zgodnie z prawem. Powinno to się opierać na regularnym uczestnictwie przedstawicieli wszystkich zainteresowanych ministerstw w posiedzeniach serbskiej RSG.
- Zapewnienie właściwego i rzeczywistego wdrożenia ułatwień wizowych i umów o readmisji z UE oraz przeprowadzenie koniecznych reform w celu kontynuacji procesu liberalizacji przepisów wizowych. Bezwizowe podróże mają zasadnicze znaczenie dla umocnienia kontaktów serbskich organizacji

społeczeństwa obywatelskiego z podobnymi organizacjami w Unii Europejskiej.

1.4 Zalecenia dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Serbii

- Ustanowienie zinstytucjonalizowanych platform regularnych spotkań i wymiany poglądów.
- Poprawa umiejętności zarządzania przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego poprzez ich udział w różnych programach szkoleniowych.
- Zwiększenie liczby przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w projektach opracowywanych przez serbskie organizacje społeczeństwa obywatelskiego.
- Większe uwzględnianie współpracy regionalnej, np. poprzez korzystanie z doświadczeń organizacji społeczeństwa obywatelskiego w państwach członkowskich UE, zwłaszcza z Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, i współpracę z nimi.
- Umacnianie współpracy z mediami oraz poprawa swojego wizerunku publicznego poprzez propagowanie projektów i osiągnięć organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

1.5 Zalecenia dla serbskich i kosowskich ⁽³⁾ organizacji społeczeństwa obywatelskiego

- Podejmowanie wszelkich wysiłków na rzecz utrzymania lub poprawy współpracy oraz bezpośrednich kontaktów pomiędzy serbskimi i kosowskimi ⁽³⁾ organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

2. Kontekst opinii

2.1 Cele UE na Bałkanach Zachodnich i w Serbii

Bałkany Zachodnie stanowią jeden z najważniejszych priorytetów regionalnych polityki zagranicznej UE. Głównym celem UE na Bałkanach Zachodnich jest zwiększenie stabilności i dobrobytu w regionie. Za równie ważne można uznać przygotowanie krajów Bałkanów Zachodnich do członkostwa w UE. UE wykorzystuje specjalne instrumenty w ramach pomocy przedakcesyjnej, by osiągnąć ten cel.

Proces stabilizacji i stowarzyszenia zainicjowano, by pomóc krajom tego regionu w ich drodze do UE. Podpisanie Układu o Stabilizacji i Stowarzyszeniu jest uważane za istotny krok w kierunku uzyskania pełnego członkostwa w Unii. Do maja 2008 r. tylko pięć spośród sześciu krajów Bałkanów Zachodnich podpisały Układy o Stabilizacji i Stowarzyszeniu. Podczas gdy Chorwacja prowadzi już negocjacje w sprawie przystąpienia do UE, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, posiadająca status państwa kandydującego, nie rozpoczęła jeszcze negocjacji akcesyjnych. Serbia podpisała swój USS w Luksemburgu dn. 29 kwietnia 2008 r. Bośnia i Hercegowina zakończyła negocjacje i parafowała swój układ, ale jeszcze go nie podpisała.

⁽³⁾ Kosowo w rozumieniu UNSCR 1244

2.2 Sytuacja i rola organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Serbii

2.2.1 Szczególna rola organizacji pozarządowych

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego, a zwłaszcza organizacje pozarządowe, odegrały ważną rolę w obaleniu reżimu Miloševića, ponieważ udało im się zmobilizować znaczną część ludności w celu przeprowadzenia demokratycznych zmian. Od 2000 r. organizacje pozarządowe przechodzą proces transformacji polegający na określaniu nowych założeń programowych, celów i priorytetów. Ponieważ Republika Serbii przechodzi trudny proces przemian politycznych, gospodarczych i społecznych, organizacje pozarządowe, a zwłaszcza te, które zajmują się kwestiami demokratyzacji życia politycznego i praw człowieka, odgrywają kluczową rolę w demokratyzacji społeczeństwa serbskiego. Godny odnotowania był zwłaszcza znaczący wkład niektórych organizacji pozarządowych podczas ostatnich wyborów prezydenckich na przełomie stycznia i lutego 2008 r. Ponadto organizacje pozarządowe odegrały istotną rolę w procesie szerzenia wartości europejskich i przybliżania Serbii do UE.

2.2.2 Potrzeba dialogu ze społeczeństwem obywatelskim

W tym względzie należy podkreślić potrzebę intensywnego dialogu pomiędzy organizacjami społeczeństwa obywatelskiego z jednej strony, a rządem serbskim z drugiej. Pomimo wprowadzenia różnych form konsultacji między rządem i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego⁽⁴⁾, w Serbii wciąż brakuje systematycznego dialogu. Ustanowienie takiego dialogu leży w żywotnym interesie całego społeczeństwa serbskiego, a zwłaszcza organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Leży to także w interesie UE, ponieważ dobrze funkcjonujące i silne społeczeństwo obywatelskie jest wstępnym warunkiem pomyślnego integracji z UE.

3. Rozwój sytuacji politycznej w Serbii

3.1 Obecna sytuacja polityczna

Od roku 2000, kiedy to demokratyczny i nastawiony na integrację z UE rząd zastąpił reżim byłego prezydenta Slobodana Miloševića, Serbia musi zająć się procesem przekształceń politycznych, gospodarczych i społecznych. Problematiczna transformacja gospodarcza, wynik negocjacji w sprawie ostatecznego statusu Kosowa⁽⁵⁾ oraz populistyczne wykorzystywanie narodowych uprzedzeń i stereotypów przez niektórych przywódców politycznych przyczyniły się do radykalizacji postaw na serbskiej scenie politycznej. Nie dotyczyło to wyłącznie opozycji, ale w pewnym stopniu także odchodzącego rządu premiera Vojislava Koštunicy. Nie należy zapominać o włączeniu środków masowego przekazu w te procesy, gdyż większość z dziennikarzy i nadawców w istocie daleka jest od niezależności. W niedawnych wyborach prezydenckich ponownie wybrano sprawującego ten

⁽⁴⁾ Prowadzi się regularne konsultacje z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w wielu dziedzinach, takich jak np. integracja europejska, ograniczenie ubóstwa lub strategię dotyczące młodzieży, a uczestniczy w nich kilka organów rządowych lub oficjalnych, np. urząd prezydenta Serbii, serbski Urząd Integracji Europejskiej, Ministerstwo Polityki Społecznej i Pracy, Serbska Izba Handlowa lub Stała Konferencja Miast i Gmin.

⁽⁵⁾ Kosowo w rozumieniu UNSCR 1244

urząd Borisa Tadicia, który reprezentuje umiarkowany nurt w serbskiej polityce. Jednak stały brak stabilności koalicji rządowej oraz napięcia na linii Demokratyczna Partia Serbii Vojislava Koštunicy — Partia Demokratyczna Borisa Tadicia, które znacznie wzrosły po ogłoszeniu niepodległości przez Kosowo⁽⁶⁾ w lutym 2008 r., doprowadziły do dymisji premiera Vojislava Koštunicy, a 11 maja 2008 r. odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne.

3.2 Stosunki polityczne z UE, Rosją i krajami sąsiadującymi

Integracja z UE zakłada spełnienie kryteriów kopenhaskich, warunków uczestniczenia w procesie stabilizacji i stowarzyszenia oraz innych warunków i wymagań stawianych przez UE. Serbia nie spełniła jeszcze tych warunków i wymagań, ale w procesie negocjowania Układu o Stabilizacji i Stowarzyszeniu z UE oraz wdrażania koniecznych reform wykazała się sprawnością administracyjną. W listopadzie 2007 r. UE parafowała Układ o Stabilizacji i Stowarzyszeniu. Szanse na podpisanie układu zostały jednak podważone ze względu na brak współpracy z Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii (MTKJ). UE zgodziła się na ustanowienie specjalnej grupy zadaniowej z myślą o zbadaniu sposobów szybkiego osiągnięcia postępów. Z drugiej strony Komisja Europejska wezwała Serbię do potwierdzenia swego zaangażowania na rzecz zacieśnienia więzów z Unią Europejską⁽⁶⁾. Także po podpisaniu USS współpraca z MTKJ pozostaje jednym z najważniejszych warunków wstępnych dalszego rozwoju stosunków UE z Serbią. Kolejnym istotnym czynnikiem kształtującym stosunki UE z Serbią będzie umiejętności oddzielenia przez serbski rząd sprawy ostatecznego statusu Kosowa⁽⁵⁾ od procesu integracji europejskiej.

Stosunki między Serbią a Rosją stają się coraz bardziej intensywne. Jest to częściowo spowodowane kwestią statusu Kosowa⁽⁵⁾, ponieważ Federacja Rosyjska konsekwentnie popierała stanowisko Serbii. Z drugiej strony rozwija się także współpraca gospodarcza — najbardziej widocznym przejawem tego zjawiska jest coraz większe zainteresowanie rosyjskich inwestorów serbską gospodarką.

Chociaż w ostatnich latach nastąpiła pewna poprawa, stosunki Serbii z krajami sąsiadującymi nie zawsze są zadowalające. Stosunki z sąsiadującymi z Serbią państwami członkowskimi UE — Bułgarią, Węgrami i Rumunią — można określić jako bardzo dobre. Tak samo przedstawiają się stosunki z Czarnogórą i Byłą Jugosłowiańską Republiką Macedonii. Stosunki między Serbią a Chorwacją są dobre, chociaż nadal istnieje kilka otwartych kwestii, takich jak np. powrót uciekinierów do Chorwacji. Stosunki z Bośnią i Hercegowiną kształtują się w dużym stopniu w oparciu o specyficzne relacje między Serbią a Republiką Srpską. Najbardziej napięte relacje panują oczywiście między Serbią a Kosowem⁽⁵⁾, zwłaszcza od ogłoszenia niepodległości przez tę prowincję.

⁽⁶⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady: „Bałkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej”, Bruksela 5 marca 2008 r. COM(2008) 127

3.3 Rola Serbii w stabilizacji i rozwoju Bałkanów

Serbia jest ważnym krajem Bałkanów Zachodnich i istotnym partnerem UE w tym regionie. Z powodu udziału serbskich przywódców i wojsk we wszystkich wojnach bałkańskich w latach 90. XX wieku, Serbia ma stosunkowo złą reputację w regionie. Jedynym sposobem na poprawę swego wizerunku w regionie jest polepszenie stosunków ze wszystkimi jej sąsiadami i aktywny udział w różnych inicjatywach regionalnych przy pomocy ze strony UE.

4. Rozwój gospodarczy Serbii

4.1 Obecna sytuacja gospodarcza Serbii

Z powodu izolacji politycznej i gospodarczej, która była rezultatem sposobu sprawowania władzy przez Slobodana Miloševića, przez większą część lat 90. XX wieku rozwój gospodarczy kraju był spowolniony. Jednak od 2000 r. serbską gospodarkę można określić jako typową gospodarkę okresu transformacji, charakteryzującą się trwałym wzrostem (5,7 % w 2006 r. w porównaniu do 6,2 % w 2005 r.). Wzrostowi PKB towarzyszył spadek inflacji, która w 2007 r. wynosiła 10 %⁽⁷⁾. O niekwestionowanej przewadze gospodarczej Serbii stanowią stosunkowo duży potencjał rynkowy, korzystne położenie geograficzne, bezcłowy dostęp do rynków Europy Południowo-Wschodniej, UE, Rosji i Stanów Zjednoczonych oraz wykształcona i wykwalifikowana siła robocza.

4.2 Proces prywatyzacji

Udział sektora prywatnego jest nadal stosunkowo niski w porównaniu ze średnią w UE. Sektor prywatny odpowiada za około 55 % łącznej produkcji i 60 % wszystkich miejsc pracy⁽⁸⁾. Ten względnie niewielki udział sektora prywatnego ma negatywny wpływ na konkurencyjność serbskiej gospodarki, zwłaszcza w dziedzinie produktów i usług. Dalszy rozwój serbskiej gospodarki wymaga zatem kontynuowania prywatyzacji i restrukturyzacji spółek państwowych i publicznych.

4.3 Główne branże serbskiej gospodarki

Główne gałęzie serbskiej gospodarki to (w porządku malejącym): usługi, przemysł, rolnictwo i budownictwo. Zdaniem Serbskiej Agencji Promocji Inwestycji i Eksportu do najbardziej dynamicznych gałęzi gospodarki należy rolnictwo, branża informatyczna, przetwórstwo drewna, produkcja mebli, energetyka, przemysł samochodowy, przemysł włókienniczy, elektronika i przemysł farmaceutyczny⁽⁹⁾.

4.4 Handel zagraniczny

Unia Europejska jest największym partnerem handlowym Serbii. Wśród najważniejszych dziesięciu partnerów eksportowych

Serbii jest sześć państw członkowskich UE. Największy udział w eksporcie Serbii ma jednak sąsiednia Republika Bośni i Hercegowiny. W imporcie serbskim prowadzi Rosja⁽¹⁰⁾.

Na współpracę gospodarczą Serbii z sąsiadami, w tym na stosunki handlowe, pozytywny wpływ będzie miało wdrożenie nowego Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, podpisanego w 2006 r. przez kraje Bałkanów Zachodnich i Mołdawię. Utworzenie strefy wolnego handlu na terenie Bałkanów Zachodnich stanowi jeden z priorytetów procesu przedakcesyjnego.

4.5 Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i najwięksi inwestorzy w serbską gospodarkę

Serbska polityka nastawiona na inwestycje przyciągnęła uwagę wielu inwestorów zagranicznych. W roku 2006 łączna kwota BIZ była najwyższa w regionie (3,4 mld euro)⁽¹¹⁾. Największe przepływy inwestycji były skierowane do sektora usług finansowych, handlu, produkcji, nieruchomości, administracji publicznej i transportu. Najważniejszymi inwestorami są głównie kraje UE, wśród których Grecja zajmuje pierwsze miejsce⁽¹²⁾.

Pomimo rosnącej liczby inwestycji rynek serbski nadal dysponuje dużym potencjałem dalszego rozwoju w tej dziedzinie.

5. Obecna sytuacja i rola organizacji społeczeństwa obywatelskiego

5.1 Codzienne problemy i wyzwania

Można wyróżnić trzy główne problemy: status podatkowy; przepaść między miastem a wsią; rosnąca rywalizacja zamiast współpracy.

Dość kłopotliwy jest fakt, iż ustawodawstwo podatkowe w Serbii nie odróżnia organizacji społeczeństwa obywatelskiego od organizacji nastawionych na zysk. W związku z powyższym organizacje społeczeństwa obywatelskiego są traktowane w taki sam sposób, jak małe przedsiębiorstwa — muszą płacić podatki od otrzymywanych darowizn, a tylko nieliczne z nich są zwolnione z obowiązku uiszczania podatku VAT. Ponadto obecna polityka podatkowa państwa serbskiego nie zachęca do żadnych form przekazywania środków dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Kolejnym problemem jest utrzymująca się przepaść między miastem i wsią. Większość organizacji społeczeństwa obywatelskiego działa w Belgradzie lub w dwóch czy trzech innych dużych miastach, podczas gdy na obszarach wiejskich brak jest doświadczeń w tym zakresie. W rezultacie ogół ludności dysponuje niewielką wiedzą na temat społeczeństwa obywatelskiego i działalności organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

⁽⁷⁾ Bank Centralny Serbii, www.nbs.yu

⁽⁸⁾ Sprawozdanie w sprawie postępów Serbii w 2007 r., Komisja Europejska, Bruksela, 6 listopada 2007 r., SEC (2007) 1435

⁽⁹⁾ Serbska Agencja Promocji Inwestycji i Eksportu, www.siepa.sr.gov.yu

⁽¹⁰⁾ Serbski rocznik statystyczny 2006, www.webzrs.statserb.sr.gov.yu; Dane Komisji Europejskiej www.ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/data.htm

⁽¹¹⁾ www.wiiv.at/e/serbia.html

⁽¹²⁾ Przewodnik inwestycji w Europie Środkowo-Wschodniej, 2007 (Southeast Europe Investment Guide 2007), www.seeuropa.net/files2/pdf/ig2007/Serbia-pdf

Trzeci problem to rosnąca rywalizacja organizacji społeczeństwa obywatelskiego zamiast współpracy, co powoduje napięcia i osłabia ich potencjalną pozycję wobec władz serbskich.

5.2 Współpraca z władzami serbskimi: brak dialogu obywatelskiego

Władze Serbii nadal nie uznają większości organizacji społeczeństwa obywatelskiego za partnera; dotyczy to zwłaszcza tych, które zajmują się niektórymi drażliwymi kwestiami (np. zbrodniami wojennymi, masowymi grobami itp.). Współpraca organizacji społeczeństwa obywatelskiego z rządem centralnym lub samorządami lokalnymi ma charakter doraźny, ponieważ nie wydaje się, by rząd wyrażał chęć nawiązywania partnerstwa z tego rodzaju organizacjami. Z jednej strony jest to spowodowane brakiem ustawodawstwa regulującego stosunki między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i rządem, z drugiej strony należy także wziąć pod uwagę brak woli politycznej, by bardziej intensywnie angażować organizacje społeczeństwa obywatelskiego w przygotowanie wybranych dokumentów strategicznych i konsultacje na ich temat. Należy także zaznaczyć, że serbskie państwo stosuje raczej wybiórcze podejście do organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

5.3 Partnerzy społeczni

5.3.1 Dialog społeczny

Choć rzeczywisty dialog społeczny jest jednym z warunków wstępnych pomyślnych przekształceń gospodarczych, rola partnerów społecznych w społeczeństwie serbskim jest stosunkowo niewielka. Z wejściem w życie prawa pracy w roku 2005 przestał obowiązywać ogólny układ zbiorowy. To samo dotyczy wszystkich szczegółowych umów zbiorowych podpisanych przed rokiem 2001. Kolejną zmianą związaną z nowymi przepisami prawnymi jest to, że rząd nie uczestniczy już w zawieraniu ogólnych umów zbiorowych, choć nadal odgrywa czynną rolę w zawieraniu wielu branżowych i szczegółowych umów zbiorowych. Przedstawiciele związków zawodowych i stowarzyszeń pracodawców, którzy obecnie zajmują się negocjacjami w sprawie ogólnych umów zbiorowych, do chwili obecnej nie osiągnęli porozumienia. Zawarcie nowego ogólnego układu zbiorowego pozostaje więc jednym z najważniejszych warunków wstępnych wzmocnienia dialogu społecznego w społeczeństwie serbskim.

Rada społeczno-gospodarcza Republiki Serbii ustanowiona w 2005 r. ustawą w sprawie rady społeczno-gospodarczej stwarza instytucjonalne podstawy trójstronnych negocjacji. Jednak rada ta boryka się z wieloma problemami, które negatywnie wpływają na jej działalność. Po pierwsze należy wspomnieć o skromnych środkach finansowych. Pomimo wzrastającego finansowania z budżetu państwowego brak środków finansowych negatywnie wpływa na prace sekretariatu i uniemożliwia radzie ustanowienie odpowiedniej liczby grup roboczych oraz organizowanie regularnych posiedzeń. Innym problemem jest niesystematyczna obecność przedstawicieli partnerów społecznych na posiedzeniach rady. W rezultacie niektóre projekty ustawa-

wcze są przyjmowane przez parlament bez uprzedniego ich omówienia na forum rady.

5.3.2 Organizacje serbskich pracodawców

Związek Pracodawców Serbii (UPS) jest główną organizacją pracodawców. W przeciwieństwie do związków zawodowych Związek Pracodawców Serbii korzysta z dobrej współpracy z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej. Regularnie uczestniczy on w pracach rady społeczno-gospodarczej Republiki Serbii. Niemniej fakt, że większość najznacześniejszych firm działających w Serbii nie należy do tego stowarzyszenia osłabia legitymizację tej organizacji w kontekście dialogu społecznego. Związek Pracodawców Serbii uczestniczy w pracach Forum Pracodawców Europy Południowo-Wschodniej oraz Międzynarodowej Organizacji Pracodawców. Międzynarodowy wymiar działalności związku zostanie umocniony po uzyskaniu przez niego statusu obserwatora w BussinessEurope. W czerwcu 2008 r. związek ma także przyłączyć się do Śródziemnomorskiego Związku Pracodawców.

5.3.3 Obecna sytuacja i rola związków zawodowych

Związki zawodowe są bardziej zróżnicowane. Ogólnie rzecz biorąc w Serbii jest około 20 000 związków zawodowych na wszystkich poziomach, od zakładowego do krajowego. Większość z nich należy do dwóch głównych federacji krajowych: Niezależność (Nezavisnost) i Konfederacji Niezależnych Związków Zawodowych Serbii (SSSS). Często brak jest wspólnych działań. Kolejny związany z tym problem to brak współpracy między związkami zawodowymi. Choć uważa się, że związki zawodowe odgrywają stosunkowo niewielką rolę w Serbii, ich aktywny udział w negocjacjach zbiorowych zarówno w sektorze publicznym, jak i w przedsiębiorstwach publicznych świadczy o tym, że nie należy bagatelizować ich roli w umacnianiu dialogu społecznego. Jeśli chodzi o działalność międzynarodową serbskich związków zawodowych, zarówno Niezavisnost, jak i SSSS należą do Międzynarodowej Konfederacji Związków Zawodowych i uczestniczą w Bałkańskim Forum Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych.

5.4 Sytuacja wewnątrz różnych grup interesów

5.4.1 Niezadowolające otoczenie prawne

Pomimo różnych oświadczeń serbskich rządów po 2000 r. i ich zobowiązań do przyjęcia nowej ustawy o stowarzyszeniach obywatelskich, praca organizacji nienastawionych na zysk oraz ich stosunki z serbskim państwem pozostają nieuregulowane. W rzeczywistości status prawny różnych grup interesów, a zwłaszcza organizacji pozarządowych, określa krajowa ustawa o stowarzyszeniu obywateli w stowarzyszenia, organizacje społeczne i organizacje polityczne ustanowiona jeszcze w czasach Socjalistycznej Republiki Jugosławii oraz ustawa Republiki (serbskiej) o organizacjach społecznych i stowarzyszeniach obywateli z 1982 r. zmieniona w 1989 r. ⁽¹³⁾

⁽¹³⁾ Zdenka Milivojević Społeczeństwo obywatelskie w Serbii. Zlikwidowane w latach dziewięćdziesiątych — zyskujące uznanie i legitymizację po roku 2000. Indeks społeczeństwa obywatelskiego Civicus. Sprawozdanie na temat Serbii. (Belgrad, 2006)

W 2006 r. rząd Serbii przyjął projekt ustawy o stowarzyszeniach obywatelskich. Projekt ten, który był zgodny ze stanowiskiem przedstawicieli różnych grup interesu, nie trafił jednak do parlamentu i nie został przyjęty. Projekt ustawy upraszcza procedury rejestrowania stowarzyszeń obywatelskich oraz przewiduje możliwość nabywania mienia i majątku poprzez składki członkowskie, dobrowolne wpłaty, darowizny, podarunki itp. Przewiduje również dotacje i subwencje z budżetu państwa lub samorządów lokalnych dla różnych grup interesów. Jednakże ustawa o stowarzyszeniach obywatelskich nie rozwiązała wszystkich problemów dotyczących statusu prawnego i ekonomicznego stowarzyszeń społeczeństwa obywatelskiego. Potrzebny więc będzie duży zbiór dodatkowych aktów prawnych.

5.4.2 Rola i zakres działalności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), organizacji rolniczych i organizacji konsumenckich

Można stwierdzić, że przedstawiciele MŚP i organizacji rolniczych stoją w obliczu tych samych problemów, z którymi zmagają się związki zawodowe, czyli nieproduktywnego rozdrobienia i rywalizacji, które uniemożliwiają im utworzenie wpływowych grup nacisku. Wysoki poziom korupcji zapewnia niektórym organizacjom lepszy dostęp do urzędów państwowych niż innym. Jako kolejny czynnik stwarzający podziały można wymienić zbliżone zapatrywania polityczne i lokalizację geograficzną. Mimo iż liczba organizacji konsumenckich jest niższa niż organizacji MŚP i rolniczych, borykają się one z mniej więcej podobnymi problemami.

5.4.3 Organizacje pozarządowe w serbskim społeczeństwie

Serbski sektor organizacji pozarządowych umocnił się w drugiej połowie lat 90. XX wieku, po zakończeniu wojny w Bośni. Organizacje pozarządowe odegrały kluczową rolę w obaleniu reżimu Slobodana Miloševića w 2000 r., mobilizując obywateli i biorąc udział w negocjacjach po stronie opozycji antyrządowej. Kampania „Izlaz 2000” na rzecz udziału w wyborach była bardzo udanym projektem różnych organizacji pozarządowych, który uwidocznił znaczenie sektora pozarządowego w procesie zmian demokratycznych.

Od 2000 r. pozycja organizacji pozarządowych w serbskim społeczeństwie uległa zmianie. Sektor pozarządowy przechodzi proces transformacji. Ponadto w niektórych organizacjach pozarządowych można zauważyć brak entuzjazmu wynikający z powolniejszego tempa reform, niż oczekiwano po przemianach roku 2000. Kolejnym problemem są różne podejścia organizacji pozarządowych do współpracy z rządem — podczas gdy część z nich jest stale w opozycji wobec rządu, inne starają się znaleźć sposoby współpracy. W pewnym stopniu sektor organizacji pozarządowych osłabł, ponieważ po przemianach 2000 r. niektórzy spośród liderów tych organizacji weszli do świata polityki i zaprzestali swojej w nich działalności. W tym kontekście można stwierdzić, że chociaż niektóre organizacje pozarządowe zintensyfikowały swoją działalność, znaczna ich część nie zdołała spełnić kryteriów dotyczących dalszej profesjonalizacji i specjalizacji swojej pracy i napotkała pewne poważne problemy.

Jako przykłady pozytywnych zmian należy wymienić zwłaszcza organizacje zajmujące się ochroną środowiska naturalnego.

Największe znaczenie mają problemy finansowe, ponieważ dotyczą podstawowej zdolności większości organizacji pozarządowych do przetrwania. Otrzymują one fundusze jedynie na ograniczoną liczbę projektów i na ograniczony czas, głównie ze źródeł zagranicznych. W rezultacie wielu z nich brak specjalizacji i muszą się koncentrować na różnorodnych projektach o bardzo różnym charakterze. Ma to wpływ nie tylko na ich reputację zawodową, lecz także utrudnia pokonywanie istotnych problemów zagrażających ich istnieniu.

6. Rola organizacji społeczeństwa obywatelskiego w procesie integracji z UE

6.1 Organizacje społeczeństwa obywatelskiego a proces integracji europejskiej

Szereg organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Serbii odgrywa już istotną rolę w procesie zwiększania społecznej świadomości zagadnień UE i integracji europejskiej. Dzięki organizowaniu publicznych wykładów i seminariów oraz rozpowszechnianiu broszur i innych materiałów dotyczących UE i zagadnień pokrewnych organizacje społeczeństwa obywatelskiego uczestniczą w kampanii informacyjnej poświęconej UE, zwłaszcza na obszarach wiejskich i słabiej rozwiniętych. Choć organizacje społeczeństwa obywatelskiego czasem różnią się zapatrywaniami np. w wypadku postawienia pełnej współpracy Serbii z MTKJ (Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla Byłej Jugosławii) jako wstępnego warunku wznowienia negocjacji w sprawie Układu o Stabilizacji i Stowarzyszeniu, ich opinie były zbieżne w okresie wyborów prezydenckich na przełomie stycznia i lutego 2008 r. Przytłaczająca większość organizacji społeczeństwa obywatelskiego opowiedziała się za europejską perspektywą dla Serbii i przyczyniła się do zwiększenia frekwencji wyborczej.

Ścisłsza współpraca władz z organizacjami pracodawców, związkami zawodowymi i innymi grupami interesów mogłaby zatem jeszcze bardziej przyczynić się do lepszego przygotowania ludności Serbii do przystąpienia do UE. Jednakże dalsze zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego w znaczący dialog z władzami wymaga większej przejrzystości oraz regularnego dostarczania odpowiednich dokumentów i informacji.

6.2 Organizacje społeczeństwa obywatelskiego i współpraca regionalna

Poprawa w zakresie współpracy regionalnej i dobre stosunki z krajami sąsiadującymi stanowią najważniejsze warunki wstępne pomyślnej integracji z UE. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego już dziś odgrywają ważną rolę w stabilizacji stosunków i eliminacji różnic między krajami tego regionu. W tym kontekście za bardzo pozytywny przykład może posłużyć poprawiająca się współpraca między serbskimi i chorwackimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Dzięki poprawie współpracy i prowadzeniu wspólnych projektów organizacje społeczeństwa obywatelskiego będą lepiej przygotowane do

stawienia czoła regionalnym problemom i sprostania regionalnym wyzwaniom. Ponadto dobre wyniki współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w regionie mogą stanowić inspirację dla liderów politycznych tego regionu. Chociaż kontakty między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego z roku na rok rozwijają się, obecna sytuacja wciąż nie jest zadowalająca, głównie ze względu na utrzymujące się przeszkody polityczne i niedostateczne środki finansowe, w tym unijne. Pod tym względem poparcie dla regionalnych inicjatyw oddolnych może stanowić jedną z możliwości umacniania współpracy pomiędzy organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w regionie.

6.3 Międzynarodowa działalność serbskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego

Włączenie serbskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego we wspólne projekty realizowane z organizacjami partnerskimi z regionu lub spoza jego obszaru może przyczynić się do

poprawy bezpośrednich kontaktów międzyludzkich i odbudować stosunki zerwane w czasie wojny. W tym kontekście w wielu dziedzinach udało się doprowadzić do pewnych pozytywnych zmian. Współpraca oraz tworzenie sieci rozwijają się zwłaszcza w przypadku organizacji społeczeństwa obywatelskiego zajmujących się prawami człowieka, ochroną środowiska naturalnego bądź też w przypadku ugrupowań kobiecych. W kontekście dalszego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i organizacji społeczeństwa obywatelskiego należy także podkreślić pozytywne wyniki współpracy między serbskimi stowarzyszeniami i ich odpowiednikami w nowych państwach członkowskich UE.

Nie należy bagatelizować włączenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w działania w zakresie polityki zagranicznej. Intensywniejsza współpraca oficjalnej dyplomacji urzędowej z jednej strony, z dyplomacją społeczną z drugiej, może przyczynić się do poprawy serbskiej polityki zagranicznej oraz pozytywnie wpłynąć na proces integracji europejskiej.

Bruksela, 29 maja 2008 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Dimitris DIMITRIADIS
